

Рецензия за дисертацията на доц. д-р Огняна Георгиева-Тенева

„Граждански ценности в българската детско-юношеска поезия (1878 - 1918)“

от доц. д-р Морис Фадел,

Нов български университет

Монографичното изследване на доц. д-р Огняна Георгиева-Тенева „Граждански ценности в българската детско-юношеска поезия (1878 - 1918)“, предназначено към придобиването на научната степен „Доктор на науките“, се обръща към един проблем, с който изучаването на литературата за деца у нас до този момент не се е занимавало: отношението на детско-юношеската литература към гражданските ценности.

Уводът внимателно и подробно очертава методологическите и теоретичните ориентири, които ще следва труда. При открояването на тези ориентири е отчетена една от главните особености на типа изследване, което предприема доц. Тенева: необходимостта да се балансира между анализа на естетическата стойност на произведенията и ценностите, които внушават те. Едно от достойнствата на изследването е, че уводът ясно откроява разликата между двете. Произведението може да бъде привлекателно като ценностна позиция, но да не представлява интерес като естетическо осъществяване. И обратно.

Първа глава на труда е посветена на отношението между гражданското съдържание на произведението и неговата естетическа стойност. Бих подчертал това, че доц. Огняна Тенева обосновава своите разсъждения върху подробното познаване на чуждестранните и българските приноси по темата. Нейният текст е диалогичен. Тя постоянно се позовава на различни изследователи, коментира, подкрепя, оспорва техни разбирания. Прави

впечатление познаването на съвременните теоретични приноси върху отношението между ценностната основа на произведението и неговите естетически параметри.

В първа глава се очертава и още едно важно достойнство на труда: чувството за история. За историческата променливост на естетическите и гражданските измерения на текстовете. Необходимостта от историчност е определяща за изследването: то е насочено към един от периодите в развитието на детско-юношеската поезия у нас. Първа глава подробно се занимава с промените в ценностите, които възникват в този времеви отрязък. Интересно е да се наблюдава как в него изискването за патриотизъм се съчетава с това за едно чувство за универсалност, за уважение към свободата и човешкото достойнство.

Втора глава се занимава с институциите, които гарантират гражданското възпитание на децата. О. Тенева убедително показва как тези институции се изграждат след Освобождението. Внимателно е описано как училището започва да усеща необходимостта не само от образование на подрастващите, но и от тяхното възпитание в граждански ценности. Подчертана е особена роля на читанките и христоматиите. Във време, когато все още няма утвърдени училищни програми именно те се оказват определящи за литературната култура на учениците. Същевременно те работят и за гражданското възпитание: „Христоматиите и читанките изразяват ясен ангажимент към гражданската идея. Към него съставителите на тези учебни книги се отнасят не като изпълнителни чиновници, които следват стриктно указанията на просветното ведомство, а като убедени сподвижници на гражданското възпитание, проявяващи в дейността си изобретателност и дори страст...“ – пише О. Георгиева (с. 83 - 84).

Трета глава се насочва към обекта на изследването – детско-юношеската поезия. Тя представя един интересен конфликт между две ценности: послушанието, покорството пред

колектива и властта и свободата, самостоятелният избор, отстояването на взетото решение. Този конфликт не завършва в разглеждания от труда времеви период: 1878 – 1918, неговото влияние се простира далеч отвъд него и той има значими исторически последици. Бих казал, че той е основният проблем пред гражданското възпитание на младите хора.

При обсъждането на противоречието между ценностите на послушанието пред властта и утвърждаването на свободата са привлечени множество и разнообразни лирически произведения. Тук е демонстрирано и умението на доц. Тенева да чете внимателно литературния текст, да изгражда убедителни, доказуеми чрез особеностите на произведенията интерпретации.

Много интересна за мен е четвърта глава, която изследва „образите“ на княза и държавата в детско-юношеската поезия между 1877 г. и 1918 г. Обикновено тези „образи“ са клиширани или бързо се клишират в своята литературна употреба. О. Тенева обаче ни убеждава в обратното: детско-юношеската поезия намира начини да избяга от схематизма и баналността. Така всъщност тя съумява да обедини естетическата стойност и ценностното внушение.

В контраст с главата за княза и държавата следващата пета глава откроява критиката на верноподаническото чувство в детско-юношеската лирика, желанието за еманципация на личността. Този контраст, който се очертава още в трета глава, изразява другото голямо колебание, което изследва монографията на О. Тенева, освен това между естетически характеристики и ценности: колебанието между подчинеността на колективистични модели и защитата на индивидуалистични позиции. То добре се вижда в най-приносната според мен глава – за войната и детската литература. Войната е преживявана двойствено: от една страна тя виждана като ситуация на дълга за саможертва при надвисналата над колектива опасност,

но от друга страна в едно от стихотворенията за деца се появява въпроса „Кой душманин в бой ни вкара...“, озаглавяващ събуждането на индивидуалното съзнание, способно да види множеството („ние“) от дистанция, критически.

Последната глава се обръща към тематизирането на езика в детско-юношеската поезия. Приносно в нея е типологическото разграничение между отношението към словото като митологема и като обект на критика.

Монографичното изследване на доц. д-р Огняна Георгиева-Тенева е стойностно не само с проблемите, които поставя, не само с темите, които коментира, но и с перспективите, които отваря. То ни кара да мислим детската литература по един сложен, двойствен начин: като предизвикваща естетическо възхищение или отхвърляне и като убеждаваща ни в определени ценности, които обаче също трябва да бъдат разбирани сложно: като обвързани с институции (княз, държава, армия) и същевременно като утвърждаващи желанието за разделяне с институционалния начин на живот.

Авторефератът вярно отразява особеностите и приносите на дисертацията.

Убедено препоръчвам на уважаемото научно жури да присъди на доц. д-р Огняна Георгиева-Тенева научната степен „Доктор на науките“ по научно направление 2.1. Филология.

20. 06. 2022 г.

С уважение:.....

(М. Фадел)